

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Abdukarimova Rayhona Akmalovna,
BuxDU fizika-matematika fakulteti 1_Mat 21 guruh talabasi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.2.2.007>

Annotatsiya: Maqolada uzluksiz ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi omillar ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, kasbiy kompetensiyaning asoslarida o'z ifodasini topadigan fazilatlar va ularning mohiyati haqida gap boradi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kasbiy kompetensiya, kasbiy kompetensiya turlari, axborot kompetensiyasi.

ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Абдукаримова Райхона Акмаловна,
Студентка группы 1_Mat 21 физико-математического факультета БухГУ

Аннотация: В статье рассматриваются факторы, формирующие и развивающие профессиональную компетентность будущих учителей в системе непрерывного образования. Также в статье говорится о качествах и их сущности, которые выражаются в основах профессиональной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, виды профессиональной компетентности, информационная компетентность.

FACTORS FOR FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

Abdukarimova Raykhona Akmalovna,
Student of group 1_Mat 21 of the Faculty of Physics and Mathematics of BukhSU

Abstract: The article examines the factors that form and develop the professional competence of future teachers in the system of continuing education. The article also talks about qualities and their essence, which are expressed in the basics of professional competence.

Key words: competence, professional competence, types of professional competence, information competence.

Oliy o'quv yurtlarida zamon talablariga javob beradigan malakali mutaxassislar tayyorlashda ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan ustoz-murabbiylarning xizmatlari beqiyos. Aynan ana shu maqsadlarni amalga oshirishda, o'quvchilarni bo'lajak muhandis-pedagog bo'lib yetishishda raqamli texnologiyalardan foydalangan holda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish vazifasi nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda mehnat bozorida ustuvor ahamiyatga ega bo'lgan kuchli raqobatga bardosh bera olish har bir mutaxassisdan kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishni va uni izchil takomillashtirishni talab etadi. Xo'sh, kompetensiya nima? Kasbiy kompetensiya negizida qanday sifatlar aks etadi? O'qituvchi o'zida qanday kompetensiya fazilatlarini ajratib ko'rsatishi kerak? Bu va shunga o'xshash fikrlar bu yerda muhokama qilinadi[8].

“Kompetensiya” tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik ilmiy izlanishlar natijasida kirib keldi. Psixologik nuqtai nazardan kompetensiya - bu “mutaxassisning nostandart vaziyatlarda, kutilmagan vaziyatlarda o'zini tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan yangicha munosabatlarga kirishishi, noaniq vazifalarni bajarishi, ziddiyatli ma'lumotlardan foydalanishi, izchil rivojlanib borishi va egalik qilishi”. Olim-pedagoglarimizning [1] ta'kidlashicha, “Kasbiy kompetensiya – bu mutaxassisning kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi va ularni amaliy jihatdan yuqori darajada qo'llashidir”.

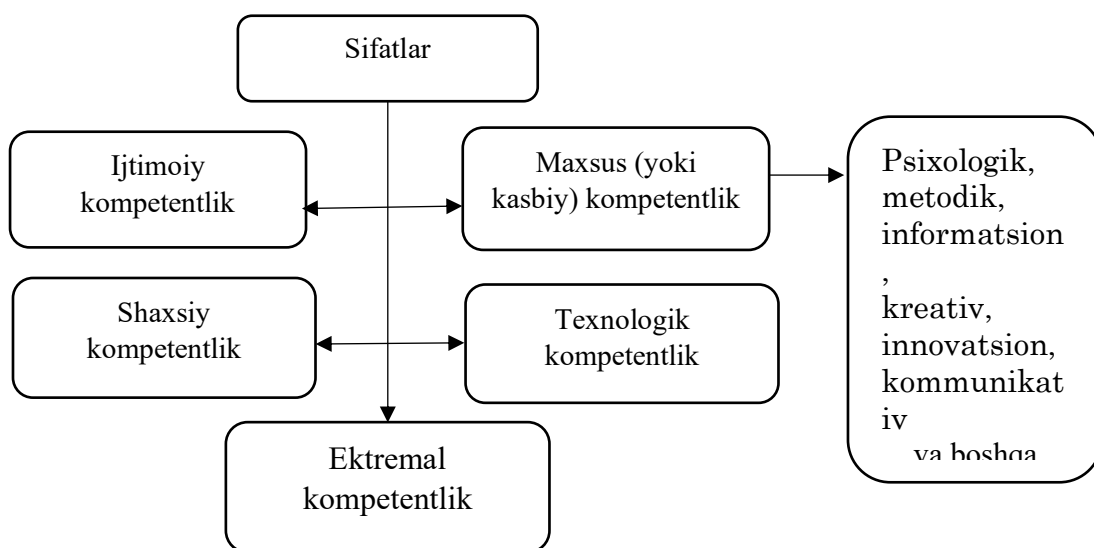
Kasbiy kompetensiya quyidagi hollarda namoyon bo'ladi: murakkab jarayonlarda; tushunarsiz vazifalarni bajarish; ziddiyatli ma'lumotlardan foydalanish; kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'lish qobiliyatida va hokazo.

Shuningdek, kasbiy kompetensiyaga ega bo'lgan mutaxassis: o'z bilimini izchil boyitadi; yangi ma'lumotlarni o'zlashtiradi; davr talablarini chuqur tushunadi; yangi bilimlarni izlaydi; ularni qayta ishlaydi va amaliy faoliyatida unumli foydalanadi.

Lug'aviy jihatdan kompetensiya ma'lum sifatlarga asoslanadi, ya'ni "mahorat" va "nazariy bilimlardan faoliyatda unumli foydalana olish, kasbiy mahorat, mahorat va iste'dodni yuksak darajada namoyon eta olish". Xususan, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi asosida ijtimoiy, maxsus (psixologik, uslubiy, ijodiy, innovatsion va kommunikativ), shaxsiy, texnologik va ekstremal kompetensiya kabi fazilatlar o'z ifodasini topadi.

Bir qator tadqiqotlar o'qituvchiga xos kasbiy kompetensiya va uning o'ziga xos jihatlarini o'rganib chiqdi. Bunday tadqiqotlar qatorida, xususan, A.K. Markova va B. Nazarovalar, pedagogik kompetensiyaning tarkibiy asoslarini qayd etgan. O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi pedagogik (ta'lim) jarayonining samarali va muvaffaqiyatli tashkil etilishini ta'minlaydi. Kasbiy kompetensiyaga ega bo'lish uchun o'qituvchi izchil o'z-o'zini rivojlantirishga e'tibor berishi kerak.

Kasbiy kompetensiyaning sifatlari. Kasbiy kompetensiya asosida quyidagi sifatlarni aks ettiriladi (1-rasm):

1-rasm. Kasbiy kompetentlik asosida aks etuvchi sifatlarni.

Yuqoridagi rasmdan ko'rinib turibdiki, kasbiy (maxsus) kompetensiya - bu kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlash, kasbiy-pedagogik muammolarni oqilona hal etish, faoliyat natijalarini real baholash, psixologik bilimlar asosida bilim, ko'nikma va malakalarni izchil rivojlantirishdir. Ular quyidagi tarkibni o'z ichiga oladi:

psixologik kompetensiya - pedagogik jarayonda sog'lom psixologik muhitni yaratish, o'quvchilar va ta'lim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli xil salbiy psixologik ziddiyatlarni tushuna olish va ularni tezda bartaraf etish qobiliyati;

uslubiy kompetensiya - pedagogik jarayonni uslubiy jihatdan oqilona tashkil etish, o'quv yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini to'g'ri belgilash, maqsadga muvofiq usul va vositalarni tanlash qobiliyati, usullardan samarali foydalanish, vositalardan muvaffaqiyatli foydalana olish;

axborot kompetensiyasi - axborot muhitida zarur, muhim, zarur, foydali ma'lumotlarni izlash, to'plash, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, maqsadga muvofiq, samarali foydalanish;

ijodiy kompetensiya - o'quv faoliyatiga tanqidiy, ijodiy yondashish, o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyish etish qobiliyati;

innovatsion kompetensiya - pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayoni samaradorligini oshirish bo'yicha yangi g'oyalarni ilgari surish va ularni amaliyotga samarali tatbiq etish;

kommunikativ kompetensiya - ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, shu jumladan o'quvchilar bilan samimiy muloqot qilish, ularni tinglay olish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsatish qobiliyati [7].

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda har bir kompetensiya o'z o'rniga ega bo'lsa-da, biz ushbu tadqiqotda ularning axborot kompetensiyasini shakllantirishning ayrim jihatlariga to'xtalamiz.

Axborot (axborot) kompetensiyasi - bu zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'qituvchining shaxsiy va kasbiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan axborot maydoniga kerakli ma'lumotlarni mustaqil izlash, tahlil qilish, tanlash, qayta ishlash va uzatish, mustaqil bilim qobiliyatini uzluksiz rivojlantirish. Ta'lim maqsadlarini amalga oshirishda masofaviy ta'lim va multimedia texnologiyalari, global internet, elektron ta'lim resurslaridan samarali foydalanish.

Shuningdek, axborot kompetensiyasi axborot muhitida zarur, muhim, foydali va foydali ma'lumotlarni izlash, to'plash, saralash va qayta ishlash hamda ulardan maqsadli, maqsadga muvofiq va samarali foydalanish qobiliyatidir.

Oliy o'quv yurtlarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda ularning kasbiy kompetensiyalarini hisobga olgan holda nazariy va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish har bir bo'lajak mutaxassisda o'zining kelgusi faoliyatida yuzaga keladigan muammolarni mustaqil hal etish qobiliyatini shakllantirish imkonini beradi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish, bozor munosabatlari sharoitida mehnat bozorida keskin raqobatga dosh berish zarurati har bir mutaxassisni o'ziga xos kasbiy kompetensiya va fazilatlarni rivojlantirishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. – "Fan va texnologiya" nashriyoti, T.: 2013.

Парпиев, О.Т., & Имамназаров, Э.Д. (2012). Педагогические игры и их возможности в профессиональном обучении. Проблемы и перспективы развития образования (pp. 149-150).

Кодиров, З.З., & Имамназаров, Э.Д. (2017). Применение интерактивного метода обучения для повышения познавательных способностей учащихся. Молодой ученый, (15), 583-585.

Жураева, М.Т., Имамназаров, Э.Д., & Абдуллаева, Н.Х. (2018). Будущие учителя профессиональной подготовки по проблемам формирования компетентности в области информационных технологий. Экономика и социум, (5), 1686-1688.

Hashimov, S., Sul-tonboyevich, I. F., Dexkanaliyevich, I. E., Husniddin Bakhtiyorog'li, E., & Sodiqjon Muhammadamino'g'li, A. (2020). Problems of development and solution of technological processes of cleaning cotton with small dispersion particles and dust. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(6), 14124-14133.

Imamnazarov, E. D., & Orifjonov, U. (2019). Farewell to educational institutions and educational practices. Экономика и социум, (6), 36-38.

Маллабоев, Н., Имамназаров, Э., & Абдуллаева, Н. (2018).

Перспективы производства продуктов питания. Экономика и социум, (5), 770-773.

Рахимов З.Т. Педагогик компетентлик таълим жараёни ривожланишининг муҳим омили сифатида. // Замонавий таълим. 2019.

Парпиев О. Т. Использование педагогических игр как фактор повышения эффективности обучения // Молодой ученый. – 2011. – №. 12-2. – С. 127-129.

Акрамов Х. М., Парпиев О. Т. Применяемые в педагогической практике модели, методики, технологии и организационные формы непрерывного образования. Обмен международным опытом // Образование через всю жизнь: Непрерывное образование в интересах устойчивого развития: материалы 12-й междунар. конф.: в 2 ч./сост. – 2014. – С. 12.